

Thea Beckman

**De val
van de Vredeborch**

δ

Copyright ©2021 Uitgeverij Dyslexion, Deventer

ISBN 9789463245371

NUR 284

Papier met FSC-certificaat

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Dyslexion, Postbus 583, 7400 AN Deventer

Dit boek verscheen eerder als reguliere uitgave bij Uitgeverij Lemniscaat b.v.

© Thea Beckman

Dit boek is gebaseerd op de 19e druk 2020

Dit boek is uitgegeven in het lettertype Dyslexie.
Kijk op www.dyslexiefont.com voor meer informatie.

Voor meer informatie of bestellen
ga je naar www.dyslexion.nl

Inhoud

- 1 Waarin Jan Jacobs onverwacht op reis moet en aan een paard gaat hangen
- 2 Waarin Jan Jacobs doodsbang is en daarna als een held wordt bejubeld
- 3 Waarin Jan Jacobs te veel wijn drinkt, in tranen uitbarst en heel gelukkig wordt
- 4 Waarin Adam van Leemputte een knickerspelletje verliest en de beelden ziet breken
- 5 Waarin Digna een boodschap doet, in een rel verzeild raakt en er een aanbidder aan overhoudt
- 6 Waarin Daniël een heilige wil worden en de duivel bij zijn binnenkomst in Utrecht begroet
- 7 Waarin Catharina met Spanjaarden smijt en Digna een voetje toesteeckt
- 8 Waarin de Leemputtes huiszoeking krijgen en Daniël voor een verrassing zorgt
- 9 Waarin Digna bloost en Catrientje op suikerstengels zuigt
- 10 Waarin Don Francisco voor raadsels staat, Digna belaagd wordt en een verrader zijn leven verliest
- 11 Waarin Utrecht overrompeld wordt met nieuws en Catharina een ontdekking doet
- 12 Waarin Catharina een nederlaag lijdt en Adam een geheimzinnige schone hoort lachen
- 13 Waarin iedereen het moeilijk krijgt en bij Alkmaar de victorie begint
- 14 Waarin de burgers sidderen en Jan Jacobs opnieuw een held moet worden
- 15 Waarin d'Avila zich van zijn beste kant laat zien en Adam eindelijk zijn geuzenbloed te zien krijgt
- 16 Waarin Adam een zondagsuitstapje maakt en een stad ziet branden
- 17 Waarin Adam het druk krijgt met verliefd worden en mooie verhalen vertelt
- 18 Waarin bij de Leemputtes op de deur wordt gebonsd en Peter van Dam een lint koopt

- 19 Waarin een bisschop huilt en Jan Jacobs
geld telt
- 20 Waarin Digna ontdekt dat zij in de eerste plaats
Nederlandse is en de kanonnen bulderen
- 21 Waarin Catharina een klooster op stelten zet en de
belegering haar hoogtepunt nadert
- 22 Waarin Adam een gevangene maakt en die 'bij ongeluk' weer
kwijtraakt
- 23 Waarin Adam kermis viert en kennismaakt met een rasechte
watergeus
- 24 Waarin Catharina haar schort aan een ragebol bindt en als
een vlag door de stad draagt

Naschrift

Verklaringen

Bibliografie

Waarin Jan Jacobs op reis moet en aan een paard gaat hangen

‘Hiermee verban ik u uit de stad Antwerpen en uit de provincie Brabant voor de rest van uw leven. Uw bezittingen zullen in beslag worden genomen ter dekking van de proceskosten. U krijgt achtenveertig uren de tijd om de stad te verlaten.’

Als een moker slaat het vonnis op Jan Jacobs van Leemputte neer. Verbanning! Al de twintig jaren van zijn korte bestaan heeft hij in de wonderstad aan de Schelde doorgebracht. En al waren die jaren niet altijd even gemakkelijk, hier voelt hij zich thuis. Hier heeft hij zijn vrienden in het brouwersgilde, zijn werk, zijn huisje. Dat alles zal hij kwijtraken – voorgoed. De straf die hem wordt toebedeeld, is bijna zo erg als een doodvonnis. Wat heeft hij gedaan om dit te verdienen? Niets.

Zijn ongeluk is dat oom Daniël, op wie hij zeer gesteld was en die hij vaak bezocht, werd veroordeeld wegens ketterij. Tijdens de ‘scherpe ondervraging’ op de pijnbank had hij de naam van zijn neef genoemd. Natuurlijk bekende de gefolterde man alles wat de dominicanen maar wilden horen: dat hij een lutheraan was, dat hij een verboden Vorstermanbijbel bezat, dat hij omging met joden en heidenen, dat hij op de heilige hostie had gespuwd en een lange neus had getrokken tegen een beeltenis van de paus, dat hij in zijn omgeving had getracht mensen van het ware geloof af te brengen. Eén van de mensen die hij had willen beïnvloeden was zijn neef Jan geweest.

En het is waar: Jan Jacobs had graag naar oom Daniël geluisterd. Oom was een belezen man, een goedgehartige kerel, en hij was vooral een trouwe vriend geweest. Nadat Jan zijn moeder en stiefvader had verloren, had oom Daniël ervoor gezorgd dat zijn neef knecht werd in de brouwerij van Karel Havelinck, waar hij zich spoedig had weten op te werken tot meesterknecht. Maar het feit dat oom Daniël Jans naam had genoemd was voldoende geweest om ook de neef verdacht te doen zijn.

Toch was de inquisitie er niet in geslaagd te bewijzen dat Jan Jacobs een ketter was. De huiszoeking in zijn woninkje had niets opgeleverd. De gerechtsdienaren vonden er geen verboden bijbel, geen psalmberijming, geen opruiende geschriften. Maar ze vonden er ook geen heiligenbeeldjes, geen crucifix, geen scapulieren. Ofschoon de pastoor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk voor Jan had ingestaan, kon niemand volhouden dat de brouwersknecht een goed katholiek was. Hij bleef een 'twijfelgeval'. Daarom luidt het onverbiddelijke vonnis: verbanning uit de stad en het gewest. Verdwij, ongelovige!

Toch kan Jan het zijn oom niet kwalijk nemen dat die zijn naam heeft genoemd. Als de dominicanen eenmaal beginnen met hun folteringen, is het slachtoffer bereid álles te bekennen: de vreselijkste misdaden, de gruwelijkste ketterij. Arme oom Daniël; zijn terechtstelling op de Grote Markt moet voor de oude man als een verlossing zijn gekomen.

Jan mag van geluk spreken dat hij zelf aan de 'scherpe ondervraging' en een doodvonnis is ontkomen. Maar wat is geluk? Verbannen worden uit de stad waar je thuishoort, langs 's heren wegen moeten zwerven als een bedelaar, door ieder fatsoenlijk mens met wantrouwen bekeken worden – is dat niet erger dan de dood door de strop?

Alles wat Jan bezit en waarvoor hij acht jaren van zijn leven heeft gewerkt en gespaard, is hij nu kwijt: zijn huisje, zijn meubels, zijn bed. Eén stel extra kleren mag hij behouden. En zijn geld...

Dat hebben de gerechtsdienaren niet weten te vinden, want Jan is niet alleen een spaarzame jongeman, hij is ook altijd voorzichtig geweest. Zodra de strenge plakaten van keizer Karel V in Antwerpen bekend werden gemaakt, had Jan het raadzaam gevonden al zijn spaargeld in een zeildoeken zakje te naaien en te begraven in de kleine hof achter zijn woning. Twee dagen later werd oom Daniël gearresteerd en Jan voelde de bui al hangen. Zijn geld – resultaat van acht jaren uiterste spaarzaamheid – heeft hij dus nog, maar zijn toekomstdroom is versplinterd. Het was – alweer – oom Daniël geweest die hem tot die droom

had geïnspireerd. Toen Jan, twaalf jaar oud en wees geworden, werd toevertrouwd aan de zorgen van zijn ‘familie’, was dat oom Daniël, een broer van zijn moeder.

Oom had zijn neefje in de leer gedaan bij een brouwer en later begreep Jan dat dit het beste was dat hem had kunnen overkomen. Elke duit die hij van zijn loon had kunnen overhouden had hij opgespaard, jaar na jaar. Met verbeten ijver had hij zich weten op te werken tot meesterknecht en daarbij had hij zichzelf alles ontzegd. Sparen, sparen, sparen, iets anders deed hij niet. Ofschoon zijn hart soms sneller ging kloppen als hij op straat een aardig deerntje zag, wendde hij dan snel het hoofd af. Trouwen kwam later wel. Eerst moest hij genoeg geld bij elkaar hebben om in de brouwerij van zijn patroon, Karel Havelinck, een aandeel te kopen. Nog twee jaar, had hij berekend, dan zou hij juist genoeg hebben. Maar toen sloeg de inquisitie toe – en acht jaren van zichzelf tot uiterste zuinigheid dwingen zijn voor niets geweest.

Verbanning betekent meer dan het verlies van burgerrechten. Jan wordt uit het brouwersgilde gestoten, uit de schutterij ontslagen, uit de oude vertrouwde omgeving geworpen. Antwerpen, die bruisende prachtige stad, moet hij verlaten. Nooit zal hij kunnen terugkeren, nooit zal hij de Schelde weerzien. Hij wordt losgesneden van zijn wortels, en alleen de stille hoop dat de gerechtsdienaren zijn spaargeld niet hebben gevonden en dat hij daarmee wellicht ergens anders, ver weg, een nieuw bestaan zal kunnen opbouwen, houdt hem op de been. Waarheen zal hij gaan? Naar het noorden, ja. Naar Amsterdam!

Maar eerst zijn geld.

Dus staat Jan Jacobs in het holst van de nacht in de steeg waaraan zijn woninkje ligt. Het huisje is vergrendeld en dichtgetimmerd. Maar wringend door de heg van de burens, nadat hij over een hek is geklommen, kan hij toch in zijn tuintje komen. De nacht is roetdonker en het regent een beetje. Jan moet alles op de tast doen. Kille druppeltjes vallen op hem neer als hij in de kleine hof bij de seringenstruik knielt en met

zijn blote handen begint te graven. Over het verlies van huis en meubels treurt hij nauwelijks. Wat staat er nu helemaal in dat krotje? Alle luxe heeft hij zich jaar na jaar ontzegd in de hoop op latere welvaart. Weelde was voor later, wanneer hij eenmaal meesterbrouwer zou zijn geworden. Dan, ja dan zou hij zich hebben kunnen omringen met alle schatten die een stad als Antwerpen haar burgers te bieden heeft: zware eiken meubels, een donsbed, een lieve vrouw, kinderen...

Nu ligt die droom in scherven.

Verbeten klauwt hij in de koude grond, terwijl de regen op hem neersijpelt. Eindelijk vinden zijn handen het zeildoeken bundeltje en voorzichtig tilt hij het uit het gat. Het is er allemaal nog.

Goddank. Op zijn weg naar de noordelijke Nederlanden zal hij niet behoeven te bedelen.

Even heft hij luisterend het hoofd op. Hoorde hij daar iets?

De nacht is stil, zeer duister, de burens slapen. Het is al eind mei, het wordt vroeg licht; hij moet opschieten. Met zijn schat verborgen onder zijn wambuis sluipt Jan weg, weer door de heg, over het hek, in de richting van de citadel.

De stadspoorten zijn nog gesloten; hij moet wachten tot de ochtend aanbreekt eer hij Antwerpen kan verlaten.

De laatste uren van de nacht brengt hij wakend en huiverend door in de schaduw van de muur. Hij heeft besloten te voet naar het noorden te reizen, want dat is het goedkoopst. Zijn beste kleren heeft hij in een bundeltje bijeengebonden, zijn dagse kleren heeft hij aangetrokken. Zo ziet hij er niet uit als een reiziger die over een aardig sommetje beschikt. Hij gebruikt de stilte en de duisternis van de nacht om zijn geld gespreid tussen zijn kleren en bundeltje te verbergen, want op het land wemelt het van vluchtelingen en struikrovers, om van rondstruinende werkloze soldaten maar te zwijgen. Als hij wordt overvallen zullen de rovers hem minstens moeten doodslaan en helemaal uitkleden om de oogst van acht jaren spaarzaamheid te vinden. En Jan is groot, sterk, met brede schouders en lange benen. Hem krijgen ze er niet gemakkelijk onder!

Eindelijk breekt de dag aan en Jan Jacobs verlaat zijn geboortestad zonder zelfs maar één keer om te kijken naar het profiel van poorten, torens, molens en muren. De tranen lopen over zijn wangen van ellende, zijn voeten bewegen zich werktuiglijk. Boerenkarren op weg naar de markt komen hem tegemoet rollen, maar hij kijkt niet op of om, groet niemand en loopt maar door. Later op de dag wordt hij aangeklampt door zwervers en bedelaars, maar hij doet of hij hen niet opmerkt en stapt door. Antwerpen zal hij moeten vergeten. De herinnering aan de stad waar hij zijn jeugd doorbracht, een vak leerde, van een ketterse oom hield, zal hij uit zijn geest moeten scheuren. Amsterdam, die stad-in-opkomst in de noordelijke Nederlanden, zal hem daarbij moeten helpen.

Hij is altijd een praktisch ingestelde jongeman geweest en zijn nuchterheid doet hem inzien dat hij zijn ongeluk voornamelijk te danken heeft aan zijn schijnbare armoede. Karel V is bezielde van één grote gedachte: in zijn onmetelijke rijk waar de zon nooit ondergaat, mag slechts één godsdienst worden beleden: de rooms-katholieke. Maar zowel in de Duitse landen als in de Nederlanden grijpt de hervorming steeds verder om zich heen en dat beschouwt de keizer als verraad. In zijn ogen is elke protestant een vijand van God. Daarom heeft hij strenge wetten tegen de ketterij uitgevaardigd en de inquisitie opgedragen die ketterij met wortel en tak uit te roeien. Toch zijn er maar weinig stadsbesturen, vroedschappen en vierscharen die de bevelen van de keizer letterlijk uitvoeren. Ketterij wordt oogluikend toegestaan, zowel in de noordelijke als in de zuidelijke Nederlanden.

Van tijd tot tijd echter vinden de hoge heren het nodig om hun goede trouw aan de keizer te bewijzen door een aantal ketters te laten arresteren en berechten. Dat zijn dan nooit de rijke kooplieden, gildenmeesters, bankiers of adellijke heren, maar altijd kleine luiden, wier terechtstelling of verbanning het stadsleven niet zal ontwrichten. Altijd zijn de slachtoffers van de 'strenge plakaten' mensen die gemakkelijk kunnen worden gemist,

maar wier dood aan de galg of op de brandstapel andere ketters wellicht met angst en schrik zal vervullen en hen ertoe zal brengen om hun dwalingen te herzien.

Oom Daniël is van zo'n plotselinge ijver het slachtoffer geworden. Een schrijnwerker was hij, zoals er honderden zijn in Antwerpen, een weduwnaar zonder kinderen, met als enig familielid een neef, die meesterknecht in een brouwerij was.

Kortom: oom Daniël was een man die zonder enig nadeel voor de stad kon worden opgepakt. De verbanning van zijn neef, ofschoon niets tegen de jongeman kon worden bewezen, kon daar ook nog wel bij. Ziezo, stadsbestuurders en inquisitie in Antwerpen hebben hun plicht gedaan, hun gehoorzaamheid aan 's keizers wetten bewezen. Voorlopig kunnen ze weer verdraagzaam zijn en doen alsof er in Antwerpen geen ketter meer te vinden is – al wemelt het ervan. De hoge heren, streng en rechtvaardig, hebben een voorbeeld gesteld.

'Allemaal goed en wel,' gromt Jan voor zich heen, 'maar je zal het ongeluk hebben toevallig als voorbeeld te moeten dienen.'

Verbitterd over zoveel onrechtvaardigheid stapt hij door. Op zijn weg naar het noorden moet hij vele rivieren oversteken en het wachten op de veerlui kost tijd, veel tijd. Maar Jan Jacobs heeft geen haast. Het reizen te voet doet zijn verdriet geleidelijk aan verminderen. Het is lente, begin juni, de wereld is mooi groen en hoe verder hij komt, hoe frisser het groen oogt. Hij overnacht in hooibergen of goedkope logementen en intussen droomt hij vaag over zijn toekomst.

Amsterdam is een snel groeiende stad, heeft hij gehoord, met veel inwoners. Dat betekent dat er ook veel brouwerijen zullen zijn, want het water uit sloten, grachten en singels is niet geschikt om te drinken. Je krijgt er allerlei ziekten van. Daarom drinken de burgers bier: 's morgens, 's middags, 's avonds. Bier behoort tot de eerste levensbehoeften, evenals brood, erwten en vis. Een goede brouwersknecht zal in een grote stad altijd werk kunnen vinden. En dan, mijmert Jan Jacobs, kan het sparen opnieuw beginnen...